

Cyfrowa rewolucja jako przyczynek do ewolucji języka polityki i mediów

Kiedy mówi się o polityce i mediach w XXI wieku, warto przyjrzeć się również zmianom, jakie zaszły i zachodzą w języku polityki i mediów pod wpływem przeobrażeń i rewolucji medialnej. Celem niniejszego artykułu nie jest przeprowadzenie analizy historycznego rozwoju form leksykalnych, a raczej przybliżenie sposobu konstruowania współczesnych wypowiedzi – tak medialnych, jak i politycznych.

Zaczynając jednak od samego początku – warto przytoczyć definicję samego języka. Czytając tę zawartą w *Encyklopedii PWN*, można dowiedzieć się, że:

język jest zespołem środków – pierwotnie głosowych, wtórnie także pisemnych czy sygnalizowanych w inny sposób, które służą do porozumiewania się

To nadal jednak niewiele dalej mówi o polityce czy mediach, dlatego warto przyjrzeć się dalszej części tej definicji:

Z językiem człowiek styka się poprzez tekst. Tekst językowy jest projekcją rzeczywistości pozajęzykowej, dokonaną z punktu widzenia tego, kto tekst produkuje.

I właśnie za pomocą języka i tekstów językowych media – czy obecnie massmedia, ale też politycy przekazują swoje treści rzeszom odbiorców.

Schodząc jednak z poziomu dość abstrakcyjnych pojęć, do polskiego podwórka, można zaobserwować, że w Polsce – proces mediatyzacji polityki, czyli pewnego rodzaju pośredniczenie mediów w kontaktach między sferą polityczną a społeczeństwem, trwa już dobre 35 lat¹.

¹ Winfried Schulz określa samą mediatyzację jako – z jednej strony samo pośredniczenie mediów w kontaktach między politykami a społeczeństwem, z drugiej zaś jako przetwarzanie informacji przez massmedia (co autor wiąże ze zniekształcaniem przekazu i wpływaniem na postrzeganie rzeczywistości przez odbiorców takich nieobiektywnych komunikatów). Schulz utworzył również konkretne kategorie działań, które miałyby stanowić o owej mediatyzacji polityki, są to: gromadzenie i selekcja informacji politycznych, dysponowanie specyficznymi kryteriami ważności – decydowanie o „zaliczaniu” osób do sfery politycznej, interpretowanie i ocenianie wydarzeń ze sceny politycznej, wywieranie wpływu na bieżące wydarzenia i manipulowanie przekazem.

Por. W. Schulz, *Komunikacja polityczna. Koncepcje teoretyczne i wyniki badań empirycznych na temat mediów masowych w polityce*, tłum. A. Kożuch, [w:] M. Siudak, *Demokracja w nowych mediach. Media interaktywne a zmiany w polityce i komunikowaniu publicznym*, „Media - Kultura - Komunikacja Społeczna”, 2019, nr 1(13), s. 58–59.

Jednak należy tutaj zauważyć, że początkowo nie wpływał on tak znacząco na język. Część językoznawców podkreśla – m.in. profesor Kazimierz Ożóg – że polszczyzna przeszła proces demokratyzacji. Można to rozumieć jako powstanie nowego języka spraw publicznych – do publicznej informacji zaczęto dopuszczać, a nawet propagować hasła odmienne poglądowo, co było przełamaniem komunistycznego monopolizmu i arbitralności. Polszczyzna ludzi z kręgów polityki i mediów stała się bliższa codziennemu językowi rodaków.

Z czasem – a właściwie wraz z rozwojem nowych portali internetowych takich, jak Facebook, Instagram czy TikTok – polityka rozpoczęła głębiej ingerować w życie członków społeczeństwa. Z jednej strony, obecna rewolucja technologiczna przełamuje swoistą barierę między użytkownikiem a nadawcą komunikatu, co – jakby się mogło wydawać – może przysłużyć się lepszej komunikacji na linii politycy – społeczeństwo. Widoczne jest jednak, że informacje przekazywane – teraz częściej w mediach społecznościowych niż na stronach internetowych, takich jak Biuletyn Informacji Publicznej – są później niejednokrotnie poddawane manipulacjom. A przy dzisiejszym zalewie informacyjnym nie każdy użytkownik social mediów są chętni do weryfikowania napotkanej informacji.

Dobrze, ale jakie tak naprawdę zaszły zmiany w języku? Od kiedy większą popularność zyskały media społecznościowe i to one stały się jakby taką pierwszą i najchętniej wybieraną formą kontaktu, przede wszystkim treści kierowane do grup odbiorców zostały znacznie skrócone i uproszczone. Często zamiast kwiecistych przemówień czy takich bardziej oficjalnych form, jak choćby orędzie, można spotkać w przestrzeni publicznej krótkie, bezpośrednie komunikaty w formie około minutowych filmów.

Oczywiście, nadal pojawiają się oficjalne wypowiedzi polityków choćby podczas konferencji prasowych czy orędzi telewizyjnych osób takich, jak prezydent, premier czy marszałkowie sejmu i senatu. Nawet te formy są jednak wyraźnie luźniejsze od tych, które występowały jeszcze kilka lat temu, jak np.:

Niestety w ostatnich dniach koalicja rządowa próbując przejąć media publiczne złamała te zasady² – część orędzia noworocznego Andrzeja Dudy.

Choć na pierwszy rzut oka można by powiedzieć, że ta wypowiedź jest w cudzysłowie „normalna” – tak, ponieważ granice między językiem potocznym – momentami nawet

² *Orędzie noworoczne Prezydenta Andrzeja Dudy*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-mp/wystapienia/orędzie-noworoczne-prezydenta-andrzeja-dudy,79295>

slangowym a tzw. językiem polityki, który niegdyś był bardzo blisko języka oficjalnego – zostały praktycznie zatarte.

Warto też zauważyć, że coraz częściej te bezpośrednie formy komunikacji, czyli krótkie filmy wypuszczane do sieci, nawiązują do tzw. virali czy memów – jako przykład może tutaj posłużyć choćby wypowiedź obecnego premiera Donalda Tuska podczas jednego ze spotkań przedwyborczych: „Mateusz, ale z ciebie bambik”³.

Kolejnymi aspektami tych zmian czy ewolucji zachodzących w języku mogą być dyrektywność oraz większa emocjonalność, a także aksjologizacja wypowiedzi. Może brzmieć to dość enigmatycznie, a w gruncie rzeczy chodzi o nastawienie na wzbudzenie w odbiorcach określonych reakcji. Najczęściej wypowiedzi te mają pobudzić określone grupy – do których przekaz jest kierowany – do jakiejś aktywności. Przykładami mogą być takie hasła czy wypowiedzi, jak:

Idź na wybory, bo Cię przegłosują – odmieniane przez wszystkie przypadki tak przez dziennikarzy, jak i przez polityków czy organizacje pozarządowe.

Co jest raczej pozytywnie odbierane przez społeczeństwo, ale wypowiedzi emocjonalno-dyrektywne mogą przyjmować też zupełnie inny ton, jak choćby w wypowiedzi prezydenta Andrzeja Dudy:

Próbuje się nam proszę państwa wmówić, że to ludzie. A to jest po prostu ideologia. Jeżeli ktoś ma jakiegokolwiek wątpliwości, czy to jest ideologia, czy nie, to niech sobie zajrzy w karty historii i zobaczy, jak wyglądało na świecie budowanie ruchu LGBT, niech zobaczy jak wyglądało budowanie tej ideologii, jakie poglądy głosili ci, którzy ją budowali⁴.

Tę wypowiedź można połączyć od razu z ostatnim wątkiem, który warto przy tym temacie poruszyć, czyli z mową nienawiści. To nie jest łatwe zagadnienie czy może nawet zjawisko. Bo takie wypowiedzi najczęściej szerzą i propagują krzywdzące stereotypy czy nieprawdziwe informacje, usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm oraz inne formy nietolerancji, podważające bezpieczeństwo demokratyczne, spójność kulturową i pluralizm, mają nierzadko charakter wezwania do przemocy wobec konkretnych grup czy

³ "Mateusz, ale z ciebie bambik". Wyjaśniamy, co Tusk miał na myśli, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://www.money.pl/gospodarka/mateusz-ale-z-ciebie-bambik-wyjasniamy-co-tusk-mial-na-mysli-6899636072876928a.html>

⁴ Andrzej Duda o LGBT: Próbuja wmówić, że to ludzie. To ideologia, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://www.rp.pl/wydarzenia/art8909311-andrzej-duda-o-lgbt-probuja-wmowic-ze-to-ludzie-to-ideologia>

osób. Akceptacja mowy nienawiści w wymiarze społeczno-językowym prowadzi do utrwalania się stereotypów, uprzedzeń i powodując mniejszą akceptację przedstawicieli grup „hejtowanych” może także prowadzić do tzw. przestępstw z nienawiści⁵.

Szczególnie w ostatnich latach można zauważyć wzmożoną agresywność komunikatów – zarówno tych wysyłanych przez polityków, jak i tych wysyłanych przez media. Brutalizacja języka związana z językiem ciągłej walki, sporów, a także inwektyw. Przykładów tutaj można by mnożyć – również tych rzucanych z mównicy sejmowej, bo i politycy coraz rzadziej gryzą się w język, skupić się warto jednak na wybranych⁶:

*gdybym miała taką matkę, tobym się zabiła*⁷ [posłanka Agnieszka Wojciechowska van Heukelom do posłanki Magdaleny Filiks] – warto przypomnieć, że posłanka Filiks kilka miesięcy temu straciła syna (chłopiec, nie wytrzymał presji związanej z ujawnieniem informacji, które pozwoliły na identyfikację go jako ofiary pedofila;

*panie marszałku rotacyjny*⁸ [poseł Przemysław Czarnek do Marszałka Sejmu Szymona Hołowni] – choć nie jest to brutalne wyrażenie, należy pamiętać o kontekście (czyli objęciu władzy przez tzw. Koalicję 15 października) oraz tonie, w jakim te słowa padły (a ten był pogardliwy i lekceważący);

*Wiem, że boicie się prawdy, ale nie wycierajcie swoich mord zdradzieckich nazwiskiem mojego śp. brata. Niszczycie go, zamordowaliście, jesteście kanalami*⁹ [poseł Jarosław Kaczyński z mównicy sejmowej, słowa poprzedzone słynnym „ja bez trybu”] – poseł J. Kaczyński wypowiedział te słowa w ogromnym wzburzeniu podczas dyskusji sejmowej nt. Sądu Najwyższego;

*Siadaj kurduplu*¹⁰ [wykrzyknięte z sali sejmowej przez Armanda Ryfińskiego do posła Jarosława Kaczyńskiego] – poseł „Twojego Ruchu”, stosując język nieprzystający debacie

⁵ Mowa nienawiści, źródło internetowe [dostęp: 14.05.2024 r.]: <https://mragowo.policja.gov.pl/o11/aktualnosci/82568,Czym-jest-mowa-nienawisci.html>.

⁶ Dokonano wyboru akurat tych egzemplifikacji, aby ukazać, jakiej brutalizacji poddany został również język polityki.

⁷ *Posłanka o zachowaniu wskazującym "na przyzwyczajenie do różnych używek". Marszałek Sejmu wyłączył mikrofon*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://tvn24.pl/polska/sejm-agnieszka-wojciechowska-van-heukelom-o-zachowaniu-wskazujacym-na-przyzwyczajenie-do-roznych-uzywek-reakcja-szymona-holowni-st7728270>

⁸ I. Hukałowicz, *Czarnek: "Panie marszałku rotacyjny". Hołownia odparował*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9349791,czarnek-panie-marszalku-rotacyjny-holownia-odparowal.html>

⁹ *Wypowiedzi na posiedzeniach Sejmu. Posiedzenie nr 46 w dniu 18.07.2017*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=46&dzien=1&wyp=313&symbol=RWYSTAPIENIA_WYP&id=146

¹⁰ *Nazwał prezesa PiS „kurduplem”, teraz otrzymał naganą. Poseł Ryfiński ukarany*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://www.tvpparlament.pl/19578106/ryfinski-kurdupel-pis>

parlamentarnej, ani osobie sprawującej funkcję posła, próbował w ten sposób uspokoić posła Jarosława Kaczyńskiego.

Można także odnaleźć atakujące konkretne strony sceny politycznej nagłówki w prasie, jak choćby:

Podsumowanie kampanii. „Agresja, a ogniwem pierwotnym jest PO”¹¹

Paweł Adamowicz w intelektualnym szpagacie. A może zwyczajnie kłamie? Kto się nabierze?¹²

Wiadomym jest, jak może się zdawać, że dla prasy lepszym rozwiązaniem jest formułowanie tego typu komunikatów, ponieważ one się lepiej sprzedadzą, określone grupy odbiorców chętniej klikną w tego typu nagłówki. Należy jednak podkreślić, że to wszystko prowadzić może do tragedii – i to bynajmniej nie takiej w rozumieniu literaturoznawczym.

Przechodząc jednak już do krótkiego podsumowania, jak można zauważyć, ewolucja języka mediów i polityki - z naciskiem na ten drugi – jest zauważalna bez trudu. Takie formy komunikacji, jak konferencje prasowe czy tzw. setki do telewizji ustępują miejsca wypowiedziom bezpośrednim, udostępnianym w mediach społecznościowych. To pozwala na szybszą, bardziej osobistą komunikację z odbiorcami.

Mimo, że wiele zmian widocznych jest bez trudu, część metod komunikacji jest powielana – co podkreśla profesor Michał Głowiński, który zauważył w wypowiedziach polityków Prawa i Sprawiedliwości cechy nowomowy (biało-czarna rzeczywistość, eksponowanie figury wroga, teorie spiskowe itp¹³).

Zauważalny jest zatem pewien paradoks – z jednej strony rozwój nowych form i miejsc komunikacji – z drugiej – należy pamiętać, że polska scena polityczna dopiero zaczęła się odmładzać, więc póki co – język polityki jest tym, który wyrósł z komunistycznej nowomowy. Prasa stara się natomiast nadążać za wciąż rozwijającymi się potrzebami czytelników i zmieniającym się rynkiem prasy internetowej.

¹¹ Tytuł artykułu opublikowanego w portalu internetowym *TVP3 Gorzów Wielkopolski* dwa dni przed planowanymi wyborami parlamentarnymi w 2023 r.

por: *Podsumowanie kampanii. „Agresja, a ogniwem pierwotnym jest PO”*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024r.] <https://gorzow.tvp.pl/73410365/podsumowanie-kampanii-agresja-a-ogniwem-pierwotnym-jest-po>

¹² Tytuł artykułu opublikowanego w portalu *WPolityce* kilka miesięcy przed zamachem na prezydenta Gdańska Pawła Adamowicza, por: *Paweł Adamowicz w intelektualnym szpagacie. A może zwyczajnie kłamie? Kto się nabierze?*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://wpolityce.pl/polityka/418688-pawel-adamowicz-w-intelektualnym-szpagacie>

¹³ K. Ożóg, *Język współczesnej polityki*, „Stylistyka”, 2008, t. XVII, s. 180.

Ostateczne decyzje o wyborach – czy politycznych, czy informacyjnych – i tak należą do członków i członkiń społeczeństwa. Warto więc obserwować, jakie zmiany jeszcze zajdą i jakie zabiegi retoryczne – jeśli można tak eufemistycznie nazwać niektóre ze zjawisk – będą przemawiały do ludzi.

Bibliografia:

1. J. Grzenia, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2006.
2. I. Hukałowicz, *Czarnek: "Panie marszałku rotacyjny". Hołownia odparował*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9349791,czarnek-panie-marszalku-rotacyjny-holownia-odparowal.html>
3. M. Kita, *Językoznawcy wobec badań języka w Internecie*, „Artes Humanae”, vol. 1, 2016.
4. W. Kondracka, *Próba zdefiniowania współczesnej polityki w dobie mediatyzacji*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, vol. XXIX, 2022.
5. K. Ożóg, *Język współczesnej polskiej polityki*, „Stylistyka”, 2008, nr 17.
6. W. Schulz, *Komunikacja polityczna. Koncepcje teoretyczne i wyniki badań empirycznych na temat mediów masowych w polityce*, tłum. A. Kozuch, [w:] M. Siudak, *Demokracja w nowych mediach. Media interaktywne a zmiany w polityce i komunikowaniu publicznym*, „Media - Kultura - Komunikacja Społeczna”, 2019, nr 1(13), s. 58–59.
7. I. Kamińska-Szmaj, *Język polityki na tle przemian kulturowych*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, t. 2, 2008.
8. *Andrzej Duda o LGBT: „Próbują wmówić, że to ludzie. To ideologia”*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://www.rp.pl/wydarzenia/art8909311-andrzej-duda-o-lgbt-probuja-wmowic-ze-to-ludzie-to-ideologia>
9. Hasło: *media*, źródło internetowe: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/media;3939216.html>.
10. Hasło: *środki masowego przekazu*, źródło internetowe: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/srodki-masowego-przekazu;3984263.html>.
11. Hasło: *język*, źródło internetowe: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/jezyk;3917939.html>.
12. *Mowa nienawiści*, źródło internetowe [dostęp: 14.05.2024 r.]: <https://mragowo.policja.gov.pl/o11/aktualnosci/82568,Czym-jest-mowa-nienawisci.html>.

13. *"Mateusz, ale z ciebie bambik". Wyjaśniamy, co Tusk miał na myśli*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://www.money.pl/gospodarka/mateusz-ale-z-ciebie-bambik-wyjasniamy-co-tusk-mial-na-mysli-6899636072876928a.html>
14. *Nazwał prezesa PiS „kurduplem”, teraz otrzymał naganę. Posel Ryfiński ukarany*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://www.tvpparlament.pl/19578106/ryfinski-kurdupel-pis>
15. *Orędzie noworoczne Prezydenta Andrzeja Dudy*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/oredzie-noworoczne-prezydenta-andrzeja-dudy,79295>
16. *Paweł Adamowicz w intelektualnym szpagacie. A może zwyczajnie kłamie? Kto się nabierze?*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://wpolityce.pl/polityka/418688-pawel-adamowicz-w-intelektualnym-szpagacie>
17. *Podsumowanie kampanii. „Agresja, a ogniwem pierwotnym jest PO”*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024r.] <https://gorzow.tvp.pl/73410365/podsumowanie-kampanii-agresja-a-ogniwem-pierwotnym-jest-po>
18. *Posłanka o zachowaniu wskazującym "na przyzwyczajenie do różnych używek". Marszałek Sejmu wyłączył mikrofon*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] <https://tvn24.pl/polska/sejm-agnieszka-wojciechowska-van-heukelom-o-zachowaniu-wskazujacym-na-pryzywyczajenie-do-roznych-uzywek-reakcja-szymona-holowni-st7728270>
19. *Wypowiedzi na posiedzeniach Sejmu. Posiedzenie nr 46 w dniu 18.07.2017*, źródło internetowe [dostęp: 31.05.2024 r.] https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=46&dzien=1&wyp=313&symbol=RWYSTAPIENIA_WYP&id=146